

AVROPA ESTETİK DƏYƏRLƏRİNƏ YENİ BAXIŞ

Xülasə

“Avropa estetik dəyərlərinə yeni baxış” məqaləsində 1950-60-cı illər Azərbaycan şeirində Avropa bədii dəyərlərinin az qala, milli mənəvi-estetik dəyərlər qədər doğma olmasından bəhs edilir. Altmışıncıların yaradıcılığı ilə Azərbaycan poeziyasında bu istiqamətdə yeni bir mərhələ başlanır. Ə.Kərim, M.Araz, X.R.Ulutürk, F.Qoca və başqa şairlərin yaradıcılığında nəzərəçarpan Avropa motivləri və Qərb mədəni-estetik dəyərlərinə güclü maraq fikrimizi təsdiq edir. Məqalədə təhlil edilən “Salyeri”, “Van-Qoqun günəşi”, “Poeziya, poeziya”, “Müfəddis artıqam, ya Şandor Petefi-dən?” və s. bu mövzudakı şeirlər, ümumən, Azərbaycan bədii fikrində Avropa mədəniyyətinə, xüsusən, söz sənətinə münasibət və marağın yüksəlmə xətlə inkişaf etməsinin göstəricisidir.

Açar sözlər: Avropa estetik dəyərləri, Motsart, Salyeri, Van-Qoq, Lorca, Şandor Petefi, Ə.Kərim, M.Araz, X.R.Ulutürk

Giriş. Müasir Azərbaycan şeirində Şərqi və Qərbi bütün böyük sənətkarlarının və təfəkkür sahiblərinin adlarına, onlara səmimi münasibətə və marağa rast gəlmək olar. Bu prosesin başlanğıc tarixi isə ötən əsrin 50-ci illərinin ortalarına təsadüf edir. Məhz bu dövrdən etibarən Azərbaycan cəmiyyətində, xüsusən, ədəbi mühitində Avropa ilə sivil mənəvi-mədəni əlaqələrin ilk şərtləri nəzərə çarpır. Böyük dünya ilə Vətənimiz arasında Sovet rejiminin təsiri və təzyiqi ilə yaradılmış dəmir pərdə tədricən aradan qalxır və ictimai-estetik təfəkkürün səmasında yeni nəfəslilər görünməyə başlayır.

Çağdaş ədəbiyyatşünaslığımızda vurğulandığı kimi, milli ədəbiyyatımız “yüz illər ərzində Şərq zəminində inkişaf etmiş, XIX əsrdən etibarən isə Qərb ənənələri ilə qaynaq-qaynaşmış, bir çox yeni keyfiyyətlər qazanmışdır” [1, s.12]. Həqiqətən də, son 200 il ərzində “Avropa ilə artan əlaqələrin spesifikasiyası fonunda Qərb məşəli bir sıra janrların söz sənətimizə daxil olması” [1, s.13] ilə yanaşı, eyni zamanda Avropa bədii-estetik dəyərlərinin Azərbaycan ədəbiyyatında özünə yer tutması və möhkəmlənməsi prosesi də dərinləşmişdir. XX yüzilin ikinci yarısından etibarən isə Azərbaycan ədəbiyyatının Qərb və Avropa ədəbi-mədəni dəyərlərinə

yanaşmasında tamamilə yeni və özünəməxsus bir mərhələnin vüsət aldığı müşahidə edilir.

Əli Kərimin 60-cı illərdə yazdığı bir çox şeirlər Sovet cəmiyyətində yeni bədii idealin formalaşması prosesinə qərb estetik dəyərlərinin pozitiv və həyatbəxş təsirini müşahidə etmək nöqtəyi-nəzərindən diqqətəlayiqdir. Xüsusən, gənc şairin 60-cı illərin ortalarında qələmə aldığı “Salyeri” və “Van Qoqun günəşi” şeirləri öz poetik siqlətinə və mündəricəsinə görə yaddaqalandır. Motsart və Salyeri haqqındakı şərqdə və qərbdə geniş yayılmış məşhur rəvayət əsasında yazılan bu şeirdə gənc müəllifi daha çox sənətkarın mənəviyyəti və şəxsiyyəti, sənətin ədəbiyyəti məsələləri düşündürür. Şair Salyerinin üzücü və sarsıdıcı faciəsini şeirin əvvəlində bəyan edir: “Motsarta yox, deyərdim: özünə verdi zəhərini. O vaxtdan heç kim çalmır onun bir cə əsərini. Demək, heç nəyi yoxmuş, həyatı bir qızdırmalının gördüyü yuxuymuş. “Namərd qardaşlıq məzarında” basdırdılar yazdıqlarını. Dahiliyin Şahlıq taxtına yozduqlarını” [2, s.33]. Təbii ki, şairin bədii məqsədi bu məlum faciəni və həqiqəti bir daha vurğulamaq deyil. Ə.Kərim özünü və nəsildeşlərini dərinləndirən, onlar üçün son dərəcə mühüm məna daşıyan bir ədəbi suala cavab axtarır: Əsl

sənətkar necə olmalıdır? Sənətin ədəbiyyətinə necə çatmaq olar? Motsart və Salyerinin taleyi misalında gənc müəllif həyatın və ədəbiyyətin sirlərini özü üçün açmaq, kəşf etmək istəyirdi. Salyerinin dilindən söylənən peşmançılıq və iztirab dolu etiraf şairin intizarında olduğu mü-rəkkəb sualların qismən cavabı kimi səslənir: “Ver mənə öz halalca zəhərini. Dinləmək istəyirəm Heç olmasa bir əsərini. Zəhərini ver mənə, öz puluma aldığım zəhərini. Tök dostunun piyaləsinə yox, lap boğazına. Yaşasın yazdıqları Heç olmasa, müdhiş ölüm bahasına. Qurtar yer altından canını. Susan görüm Sənin musiqinin məni boğan, batıran, boy verməyən okeanını” [2, s.33-34]. Misal gətirdiyimiz mətnə müəllif iki mühüm məsələnin bədii həllinin öhdəsindən uğurla gəlib; birincisi o Salyeri xarakterini, onu məhv edən mənəvi qısqancılıq və paxıllıq, ifrat şöhrətpərəstlik kimi əsl sənətə və sənətkara yad olan mənfi keyfiyyətləri açıb göstərir. İkincisi isə Salyerinin xəstə əhvalruhiyyəsi və həsrəti vasitəsi ilə sənətin ədəbiyyətinin, ölümsüzlüyünün sənətkar üçün nə qədər mühüm əhəmiyyətə malik olduğunu da vurğulayır.

Amansız Sovet tiranı Stalinin ölümü ilə dünyanın böyük bir regionunda siyasiləşmiş ədəbiyyatın məhv olması, tarixin mənasız arxiv səhifələrinə və tullantılarına çevrilməsi gənc altmışıncıları dəhşətə gətirirdi. Məhz buna görə də onların yaradıcılığının əvvəlində sənətin və sənətkarın ölümsüzlüyü məsələsi bu dərəcədə mühüm əhəmiyyət kəsb edirdi. Maraqlıdır ki, Ə.Kərim təkcə şeirin mənfi surəti Salyerinin dilindən deyil, eyni zamanda sevdidi və simpatiya bəslədiyi Motsartın sözləri ilə də sənətin ölməzliyinin sənətkar üçün nə qədər böyük saadət olduğunu ifadə edir: “O zəhəri mən heç bir zaman tökməyəm boş boğazına ki, notlar əsərimin məzarı olsun bir nacinsin ölümü bahasına. Gözüm yoxdur sən yaşayan dünyada. İstəmirəm gözəlliyini ordakı qışın, yazın. Qara torpaq mənə daha xoşdur. Təkcə həsrətli olduğum əsərlərim yaşasın” [2, s.34]. Göründüyü kimi, müəllif hətta Motsart kimi dahi üçün də sənətin taleyinin misilsiz əhəmiyyət kəsb etdiyini göstərir. Amma şair bunu deməklə də kifayətlənmir. Sənətkarın mənəviyyətinin saflığını və mə-

nəvi təmizliyini də vurğulamağı unutmur. Zəhmətə yüksək mənəviyyət və böyük istedad son dərəcə yaxın və eynicinsil anlayışlardır. Onlar həmişə bir-birindən ayrılmazdır. 20-30-cu illərin qanlı repressiyalarından və amansız mənəvi-siyasi sınaqlarından keçib gəlmiş cəmiyyət və ədəbi mühit üçün mənəvi sağlamlıq və saflıq kimi mühüm məsələlər hələ də aktual idi və öz həyatı əhəmiyyətini itirməmişdi. Məhz buna görə də Ə.Kərim, M.Araz, X.R.Ulutürk, F.Sadıq, F.Qoca kimi gənc altmışıncılar üçün qeyd etdiyimiz məsələlər təkcə estetik deyil, həm də həyatı problemlər idi.

Motsart və Salyerinin sənət taleyi çağdaş Azərbaycan şeirinin görkəmli nümayəndələrindən biri olan M.Arazın da diqqətini cəlb etmişdi. Onun “Salyeri” (1967) şeiri ilə Ə.Kərimin “Salyeri”si arasında həmahəng və fərqli cəhətlər mövcuddur. Həmahənglik ondadır ki, M.Araz da Salyerini məşhur mənfi və mənfur bir obraz kimi səciyyələndirir. Amma fərqli cəhət daha dərin və güclüdür. Əgər Ə.Kərim Motsart və Salyeri münasibətini onların öz zamanı və mühiti kontekstində təsvir edərsə, M.Araz bu konfliktə münasibətlənir, yəni öz zamanı və mühiti sərhədləri daxilində poetik təhlil obyektinə çevirir. Müəllif demək istəyir ki, Motsart və Salyeri təzadı nəinki köhnəlməyib, əksinə, daha da cavanlaşır və kəskinləşir.

Ümumən, M.Arazın “Salyeri” şeirində təkcə bu konfliktin, Salyeri sindromunun doğuluşunun ənənəviliyini qeyd etmək olar: “Məni bir məclisdə təriflədilər, Günahkar balaca bir şeirim oldu. Motsart qığılcımım yox ikən hələ O gündən mənim də Salyerim oldu” [3, s.52]. M.Arazın “Salyeri”sinin orijinallığı bundadır ki, şeirdə Salyeri mərkəzi fərdi və şəxsi bir bəla kimi yox, əksinə, ictimai bir dərd və problem kimi nəzərdən keçirilir. Həqiqətən, M.Arazın təsvir etdiyi Salyeri öz mənfi və rəzil keyfiyyətlərinə görə nəinki Ə.Kərimin “Salyeri”sindən, ümumən, bütün Salyerilərdən daha dəhşətli və amansızdır. Lirik qəhrəman ondan xilas olmaq və qurtulmaq yollarını tapa bilmir:

*Sevinsəm, qarnımı sancı doğrayar,
Gülsəm, gülsümümü ağzımdan qapar.
İstər göz yaşım ilə üzünü yuya,
İstər göz yaşım da mirvari tapa.*

* Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu. Filologiya elmləri doktoru. E-mail: yashargasimov@mail.ru

*Onun çəkməsinin dabanlarında
Əqrəb tikamı var, ilan dişini var.
Dalımcə sürünüb külək donunda
Kölgəmi zəhərlər, rəddimi sancar.*

[3, s.52-53]

M.Arazın "Salyeri" şeiri lirik "mən" in mənəvi sarsıntı və iztirablarını əks etdirməklə yanaşı, 60-cı illərin Azərbaycan ədəbi mühiti haqqında da konkret təsvir verə bilər. Xüsusən, aşağıdakı misralar şairin yazıb-yaratdığı mənəvi-siyasi mühit və zaman haqqında müəyyən həqiqətləri söyləyir:

*Geriyə baxmağa bəzən qorxuram,
Qorxuram kölgəm də Salyeriləşib.*

[3, s.53]

Bələliklə, Avropa mənşəli Salyeri obrazı öz dövrünün mühüm ictimai-siyasi və estetik problemlərini əks etdirmək üçün Azərbaycan şairinin qələmində sehrli bir rəmzə çevrilərək, ehtiva dairəsi son dərəcə geniş olan bədii obraz statusunu qazanır.

"Van-Qoqun günəşi" şeiri də 60-cı illərin yadda qalan və uğurlu poetik nümunələrindən biridir. İrvinq Stounun "Həyat təsnəsi" əsərinin təəssüratı əsasında yazılmış bu şeirdə də sənətin və sənətkarın mahiyyətindən bəhs edilir. Ə.Kərim Van-Qoqun yaradıcılıq fəaliyyətini və ümumən, sənətin mənasını son dərəcə düzgün və sərrast səciyyələndirir: "Səhərdən axşamacan Gəzdi altında günün; Günəşi görüb, duyub, Fırçasının gücüyü dünyada başqa, yeni bir günəş almaq üçün. Yandırdı varlığını günəşin hər şüası, qaraldı bət-bənizi. Töküldü dalğa-dalğa sinəsinə, başına, günəşin al dənizi" [2, s.266]. Müəllif dahi rəssamın günəşə məftunluğunu və günəş şüalarında yanıb qovrulmağını təsvir etməklə kifayətlənsəydi, öz sevimli obrazının bütövlüyünə nail ola bilməzdi. Çünki Van-Qoqun mahiyyətini təkcə göylərin odu deyil, həm də onun öz qəlbinin atəşi səciyyələndirir. Van-Qoq iki od arasında yanmaqdan doymayan bir varlıq – fəvqə qəlbi bir varlıq kimi təsvir edilir: "Qəlbin odu bir yandan, göyün odu bir yandan, qorxmadı, çəkinmədi, Van-Qoq bu yanhayandan. Baxmayıb qızmar günün alovuna, közünə, yıgdi bir

ucu göydə, bir ucu yerdə olan qızılı şüaları qabarmış sinəsinə, ürəyinə, gözünə, yapışdı şüalardan, Günəşi çəkib-çəkib yerə salmaq istədi, Günəşin qucağında bir əbədi, vəfalı sakin olmaq istədi" [2, s.266-267]. Yalnız "Günəşin qucağında bir əbədi sakin olmaq istəyi" deyil, həm də gözəl və parlaq bir şəxsiyyət, sənətkar olmaq, bəlkə də öz mühitinin qızmar günəşi olmaq arzusu Ə.Kərimlə birlikdə onun bütün istedadlı qələm yoldaşlarının və nəsildəşlərinin səmimi gənclik amalı idi. Bu mənada "Van-Qoqun günəşi" şeirini assosiativ xarakterə malik bir poetik nümunə kimi dəyərləndirmək məqsədə müvafiqdir.

Məmməd Arazın "Poeziya, poeziya" (1966) şeiri zamanın estetik idealının sərrast ifadəsi təsirini başlayırdı. "Poeziya nədir?" sualına müəllif aydın şəkildə cavab verirdi. Şair sanki öz yaşdılarına müraciət edərək, bu çətin və mürəkkəb tale yolunda irəliləməyə gücünüz olacaqmı, cürətiniz çatacaqmı, deyə onlardan sorurdu. Zira, poeziya yolu ilk növbədə tale yoludur, ölüm və qalım yoludur. Bu yolla getmək var, qayıtmaq yoxdur, bu yol ancaq irəliləyir, geriye dönüm yoxdur: "Poeziya, poeziya! Ey qələm qardaşım! Mənimlə diz-dizə, Üz-üzə oturan, Sirdaş bacım, Həmdəm qardaşım!" [4, s.243] Bu xitab səmimiyyətin nişanəsidir. Ən yaxın, ən əziz varlığa üz tutan kimi şair poeziyaya müraciət edir. Onu öz qəlbi ilə əbədi birliyə səsləyir. Həyatın dolanbac yollarında bir-birimizə hayan, arxa ola biləcəyikmi? Bax bu lirik "mən" i dərindən düşündürür: "Bu dünya yolunda Sən ömür karvanım! Hardasa büdrəyib, Əbədi yırılsa, Sarbanım, Tufanlar səhrası, Boranlar gədiyi adlayan, Böhtanlar atəyi qatlayan Cürətin olarmı? Qüvvətin olarmı?" Bu fundamental şeirdə müəllif poeziyanın üç mühüm funksiyasını vurğulayırdı. Bu da təbii ki, nəslin şeiriyyət qarşısında qoyduğu tələblərlə qırılmaz surətdə bağlı idi: "Poeziya, poeziya! Ürəyin yarpaq dilisən, Bənövşə nisgilisən, Bəşərin ən böyük ittiham kürsüsü, Ən iti intiqam qılıncı, Ən incə Gözəllik güzgüsü!" [4, s.244]. Gənc şair poeziyanın təbiətini dəqiq təyin edir: "Ürəyin yarpaq dili" və "Bənövşə nisgili"! Bu qədər incə və zərif varlıq üç mühüm estetik vəzifəni yerinə yetirməlidir: 1. Poeziya tribunası bəşərin ən

böyük ittiham kürsüsünə çevrilməlidir. 2. Poeziya insanlığın ən iti intiqam qılıncı kimi çalınmalıdır. 3. Poeziya dünyanın ən aydın və ən incə gözəllik güzgüsü olmalıdır. Əminliklə söyləmək olar ki, hələ cavan olan M.Arazın bu cür poeziya təsnifatına onun bütün yaşdıları imza atardılar. "Poeziya, poeziya!" pleyadanın estetik idealının parlaq ifadəsi idi.

M.Araz "Poeziya, poeziya!" şeirində öz estetik görüşlərini bir küll halında əks etdirməyə nail olmuşdu. Özünün can atdığı qayəvi-fəlsəfi mündəricənin əsas atributlarını, bədii forma axtarıqlarının baş yönünü və təfərrüatlarını da aydın şəkildə göstərməyə çalışmışdı. Hətta 60-cı illərdə yeni vüsət alan forma rəngarəngliyini, heca və sərbəst poetikasının qarşılıqlı təsirini də ehtiva etməyə can atmışdı. Müəllif poeziya idealına istənilən mənəvi dəyər və keyfiyyətləri, gözəlliyə və ağıla uyğun yolları, şəkilləri rəva görür; amma bircə şərtlə – əldən-ələ, dildən-dilə düşmək, ürəklərə yol tapmaq, xalq tərəfindən sevilmək şərti: "Dildən-dilə düş, Əldən-ələ düş, Döyül, bərki, cilalan. Hamarlan, hamarlan!" [4, s.244]

60-cı illərdə poeziya işi təkcə estetik missiya deyildi, sabiq imperiya məkanında bədii yaradıcılıq, eyni zamanda və daha çox qayəvi çarpışmalar demək idi. "Poeziya, poeziya!" şeirinin 60-cı illərin öncül estetik kredosuna və poetik əhvali-ruhiyyəsinin rəmzi dərəcəsinə yüksəlməsini təmin edən dörd misrasını burada qeyd etmək vacibdir. Belə ki, şeirdə yeni bədii idealın milli və ümumbəşəri ünvanı da aydın surətdə vurğulanır:

*Poeziya, poeziya!..
Bir Müşfiq qəlbinin
Sarımtıl muradı!
Bir Lorca ömrünün
Bozumtul fəryadı!*

[4, s.244]

Göründüyü kimi, eyni amansız taleni yaşamış Mikayıl Müşfiq də, ispan şairi Federiko Qarsia Lorca da gənc lirik qəhrəmanı eyni dərəcədə mütəəssir edir və onun estetik idealının məzmununu, mahiyyətini müəyyənləşdirir.

Bədii estetik idealın ehtiva miqyaslarında

və ictimai-fəlsəfi məzmunundakı ümumbəşəri-lik, milli və Avropa dəyərlərinin vəhdəti bütün altmışıncıların yaradıcılığında nəzərəçarpan və mühüm məziyyətlərdən biri idi. Nəslin atəşin nümayəndələrindən biri Xəlil Rza Ulutürkün əsərlərində də biz həmin vəhdətin parlaq təzahürlərini müşahidə edirik. Bu keyfiyyət böyük şairin ilk şeirlərindən tutmuş son şeirlərinə qədər – mürəkkəb və zəngin yaradıcılığında bir qırmızı xətt kimi keçir. "Müşfiqdənmi artıqam, ya Şandor Petefidən?!" (1982) adlanan irihəcmli şeirində X.R.Ulutürk lirik qəhrəmanının estetik yaşantıları və dünyabaxışı sirayətedicidir. Aşağıdakı misralarda milli azadlıq duyğularının Qərb və Şərq miqyası tanımadığı, bütün millətlər və insanlar üçün eyni dərəcədə əziz və qiymətli olduğu vurğulanır. Məhz buna görə də Müşfiq də, Şandor Petefi də həm azərlər, həm də macarlar üçün bu qədər yaxın və doğmadır. Əsl şairin poetik təxəyyülündə, həqiqi poeziyada ən ulu və ən qədim insani duyğular həmişə yanaşı yaşamağa qadirdir:

*Vaxt olur... elə bil ki,
Ürəyimi köksümdən dəmir bir əl qoparır,
Qoşuluram, gedirəm, rəya məni aparır.
Handan-hana ayrılıb bir də dönürəm geri,
Oyanıram, alnımda az qala əcəl təri.
Bəlkə ölümdü gələn?
Vaxtsız gedəcəyimə yanım, yaxılımmı mən?
- Yox! - deyirəm. - Ey məni hədələyən ağgödəm!
Müşfiqdənmi artıqam, ya Şandor Petefidən?*

[5, s.271]

Xəlil Rza Ulutürkün milli azadlıq duyğularını tərənnüm edən başqa bir şeirində isə müəllif öz dərünü və məhrəm hissiyatını, milli taleyinin amansızlığını və dönüklüyünü ilk baxışda daha çox təbii və məntiqli duyulan etno-poetik obrazlarla deyil, məhz uzaq Avropanın cahanşümül və tragik surətlərindən birinin, dahi V.Şekspirin əzəmətli qəhrəmanı Hamletin taleyi və qisməti fonunda ifadə etməyə üstünlük verir:

*Ölsəm belə, dünyaya yenidən gələm mən,
Ana, sən övladına dinclik arzulaırsan,
Təpər, zəfər arzula!
Həyat arzulaırsan, gözəl ölüm arzula!*

Çatindi.

Qarşımızda Hamlet sualı durur.

[5, s.270]

Nəticə. 1950-60-cı illərdə Azərbaycan poeziyasına təsirli buyuran Bəxtiyar Vahabzadə, Əli Kərim, Məmməd Araz, Xəlil Rza Ulutürk, Ələkbər Salahzadə, İsa İsmayilzadə, Fikrət Sa-

dıq, Fikrət Qoca, Hüseyn Kürdoğlu, Cabir Novruz, Abbas Abdulla və başqa şairlərin yaradıcılığı bir çox xüsusiyyətlərinə və estetik məziyyətlərinə, o cümlədən Qərbin bədii-estetik dəyərlərinə pozitiv münasibətin sabitliyinə, ardıcılığına və dərinliyinə görə də milli bədii təfəkkürün özünəməxsus və yeni bir səhifəsini təşkil edir.

ƏDƏBİYYAT

1. Həşimli H. Avropa lirik janrları və Azərbaycan ədəbiyyatı. Bakı, "Elm və təhsil", 2009.
2. Kərim Ə. Seçilmiş əsərləri. İki cildə. I cild. Bakı, Azərneşr, 1974.
3. Araz M. Seçilmiş əsərləri. Dörd cildə. II cild. Bakı, "Ozan", 2003.
4. Araz M. Seçilmiş əsərləri. Dörd cildə. I cild. Bakı, "Ozan", 2003.
5. Xəlil Rza Ulutürk. Seçilmiş əsərləri. 5 cildə. I cild. "Elm", Bakı, 2007.

NEW GLANCE TO EUROPEAN AESTHETIC VALUES

Summary

In the article "New glance to European aesthetic values" is researched that European artistic values are as valuable as national spiritual and aesthetic values in Azerbaijani poetry of 1950-60s. With the creativity of the sixties a new stage in Azerbaijani poetry begins. The interest in European motifs and Western cultural and aesthetic values in the creativity of A.Kerim, M.Araz, Kh.R.Uluturk, F.Goja and other poets confirms our view. The poems analyzed in the article such as "Salyeri", "Van-Gogh's Sun", "Poetry, Poetry", "Am I better than Mushfig or Shandor Petefi" and others indicate the development of attitude and interest in European culture in Azerbaijani artistic thought, especially art of words.

Key words: European aesthetic values, Mozart, Salyeri, Van-Gogh, Lorca, Shandor Petefi, A.Kerim, M.Araz, Kh.R.Uluturk

НОВЫЙ ВЗГЛЯД НА ЕВРОПЕЙСКИЕ ЭСТЕТИЧЕСКИЕ ЦЕННОСТИ

Резюме

В статье говорится о почти приравнивании в азербайджанском стихе 1950-60-х годов европейских художественных ценностей к своим национальным нравственно-эстетическим ценностям. В азербайджанской поэзии новый период в этом направлении начинается с творчества шестидесятников. Эти суждения автора подтверждает наиболее ярко выраженный интерес к европейским мотивам и западным культурно-эстетическим ценностям в творчестве поэтов А.Керима, М.Араза, Х.Р.Улутурка, Ф.Годжа и др. Исследуемые в статье стихи на эту тему «Сальери», «Солнце Ван-Гога», «Поэзия, поэзия», «Искуснее ли я Мушфига или Шандора Петефи!?» и др. демонстрируют отношение и усиление интереса в азербайджанской художественной мысли к европейской культуре вообще и особенно к поэтическому творчеству.

Ключевые слова: европейские эстетические ценности, Моцарт, Сальери, Ван-Гог, Лорка, Шандор Петефи, А.Керим, М.Араз, Х.Р.Улутурк